

प्याला पकडलेला एक बालक

गुरुमाई चिद्विलासानंद यांच्याद्वारे पुनःकथित

अनेक शतकांपूर्वी, एके दिवशी सकाळी, एक महानुभाव समुद्रकिनारी फिरत होते जे नंतर संत ऑगस्टीन म्हणून विख्यात झाले. परम सत्याच्या शोधात ते न जाणो किती रात्रींपासून जागरण करत होते—विचारांनी घेरलेले, अध्ययनात बुडून गेलेले, तर्कवितर्कात गुंतून गेलेले आणि प्रार्थनेमध्ये रत. आणि या सगळ्यामुळे ते पोहोचले कुठे होते? त्यांना काय प्राप्त झाले होते? त्यांच्या पापण्या जड झाल्या होत्या. त्यांच्या शरीराचा सांधान्साधा दुखत होता. ते जर विश्रांती घेऊ शकले असते, तर.

सत्याच्या शोधामध्ये ऑगस्टीन आपल्या मनाची पूर्ण शांती गमावून बसले होते. आत्मसाक्षात्काराच्या प्राप्तीसाठी ते इतकी धावपळ करत राहिले होते की, त्यांना याचेदेखील भान नव्हते की दिवस आहे वा रात्र. शास्त्रग्रंथांवर शास्त्रग्रंथ, शब्द व आणखी अधिक शब्द, तर्कवितर्क, मतमतांतरे, विचारविमर्श, पंथसंप्रदाय, महानतम आणि नवनवे विचार—या सर्व विचारांनी त्यांचे डोके इतके जड झाले होते की, त्याचा जणू काही स्फोट होणार आहे असे त्यांना वाटे. त्यांच्या मनावरील ओझ्याखाली ते इतके दबून गेले होते की, एखाद्या कुबड्या व्यक्तीप्रमाणे ते नेहमी वाकलेले दिसत असत.

अगदी प्रातःकाळी ते समुद्राचा आणि आकाशाचा अफाट विस्तार न्याहाळत समुद्रकिनारी फिरत होते, बस शोध आणि फक्त शोध घेत होते. काही वेळानंतर, त्यांना एक लहान मुलगा दिसला जो एकटाच उभा होता. त्या मुलाच्या हातात एक प्याला होता आणि तो समुद्राकडे टक लावून पाहत होता.

ऑगस्टीन त्याच्या जवळ येताच त्यांना दिसले की, तो लहान मुलगा अतिशय उदास आणि असहाय आहे. तो एकाकी आणि विचारात गढून गेलेला दिसत होता.

ऑगस्टीन त्या बालकाप्रति करुणेने हेलावून गेले. त्याच्या जवळ जाऊन ते म्हणाले, “बेटा, काय झाले? तू इतका उदास का आहेस? तू कशाचा विचार करतो आहेस?”

त्या मुलाने नजर वर करत संत ऑगस्टीनकडे पाहिले, त्याचे डोळे निःशब्द निराशेने भरलेले होते. तो म्हणाला, “मी माझा प्याला घेऊन इथे आलो होतो जेणेकरून मी हा संपूर्ण समुद्र त्यात भरू शकेन. मी बऱ्याच वेळापासून इथे आहे आणि खूप जोमाने प्रयत्न करतो आहे, पण तसे होतच नाही. मला कळत नाही की, मी काय करावे. त्यामुळे मी उदास झालो आहे.”

ऑगस्टीन अतिशय स्नेहाने त्या मुलाच्या खांद्यांवर आपला हात ठेवून म्हणाले, “काही कारण नसताना तू स्वतःला इतके उदास का करून घेतो आहेस? समुद्र किती विशाल आहे आणि तुझा प्याला किती लहान. ऐक, मला एक चांगली कल्पना सुचली आहे. तू तुझा प्याला पाण्यात फेकून का देत नाहीस? मग तुझा प्याला समुद्राचाच एक हिस्सा बनेल आणि तुझा प्रश्न सुटेल.”

त्या लहान मुलाला ती कल्पना खूपच आवडली. त्याच्या चेहऱ्यावर हास्य फुलले. नृत्य करणाऱ्या डोळ्यांसह त्याने शक्य होईल तितक्या दूर समुद्रात त्याचा प्याला फेकला.

तो प्याला हवेतून उडत जाऊन चमचमणाऱ्या, हेलकावे घेणाऱ्या निळ्या पाण्यात नाहीसा झाला; ऑगस्टीन विस्मित होऊन उभे होते. त्यांचे डोळे विस्फारले होते. ते नुकतेच जे शब्द बोलले होते, ते शब्द त्यांना स्वतःच्या मनात पुन्हा ऐकू येत होते. *तुझा प्याला पाण्यात फेकून दे.* आणि त्यांच्या लक्षात आले की, त्यांच्या द्विधा मनःस्थितीचे हेच तर उत्तर होते.

त्यांचे हृदय जोरजोरात म्हणू लागले, “ऑगस्टीन! ऑगस्टीन, तुझ्या लक्षात येते आहे ना? तू चितीचा संपूर्ण सागर तुझ्या अहंकाराच्या एका छोट्याशा प्याल्यात भरण्याचा प्रयत्न करत आला आहेस आणि रडत राहिला आहेस कारण तो समुद्र त्यात मावत नाही. ऑगस्टीन, त्याऐवजी तुझा अहंकार परम प्रेमाच्या सागरात फेकून दे. तू शोध घेत असलेले ज्ञान सामावण्यासाठी तुझा प्याला फारच लहान आहे. त्याला सागरात फेकून दे—ज्ञानसागरात, जो मनापलीकडे आहे—आणि मग तू स्वतःच प्रज्ञान बनशील.”

हे ज्ञान त्यांच्या अंतरी उद्भवताच ऑगस्टीन यांना वाटले की, जणू काही ते एखाद्या कैदेतून मुक्त झाले आहेत. त्यांना इतका हलकेपणा जाणवत होता की, त्यांना नृत्य करावेसे वाटत होते. त्यांना अशीदेखील खात्री वाटली की, त्यांची इच्छा झाल्यास ते उडूदेखील शकतात.

त्यांच्या जीवनाचे ते ओझे, इतकी वर्षे अंधारात शोध घेत राहण्याचा तो भार आता उतरला होता. आणि आता, ज्या दिशेला ते वळत, तिथे प्रकाशच प्रकाश होता. तो चमचमत होता.

ऑगस्टीन यांना सत्य दर्शनाचा प्रसाद मिळाला होता, आणि त्या एका क्षणात त्यांचे रूपांतरण झाले होते. चालताचालता नवनव्या अर्थबोधाच्या लाटा त्यांच्या अंतरी उसळत होत्या—लाटांमागून लाटा, ज्या त्यांना अधिकाधिक प्रेरित करत होत्या. इतक्या काळापासून, शास्त्रग्रंथांमधील गहन शब्दांचा अर्थ लावण्याच्या प्रयत्नात त्यांचा चेहरा ग्रंथवाचनामध्ये गढून गेला होता. आता त्यांचा चेहरा वर आला होता. ते जगताप्रति, भगवंताच्या जगताप्रति खुले झाले होते, भगवंताच्या ज्ञानाला ते

चहुबाजूला पाहत होते. वाळूच्या प्रत्येक कणाप्रति ते प्रेमाने ओतप्रोत भरून गेले होते. सृष्टीचा प्रत्येक कानाकोपरा त्यांच्यासाठी शास्त्रग्रंथांचे गायन करत होता. सृष्टीचा प्रत्येक कानाकोपरा भगवंताचे स्तुतिगान करत होता.

समुद्रकिनारी चालत असताना ऑगस्टीन यांच्या लक्षात आले की, खरेतर हजारो मुले आणि मुली चितीसागराच्या किनाऱ्यावर प्याले हातात धरून उभे आहेत. आणि प्रत्येक जण विचार करत होता, “माझ्याकडे मोठा प्याला आहे. यात बराचसा समुद्र मावेल.” किंवा “माझा प्याला त्या मुलाच्या प्याल्यापेक्षा मोठा आहे. याच्यात आणखी जास्त समुद्र मावेल.” “माझ्या प्याल्याचे नक्षीकाम किती छान आहे. माझा प्याला त्या मुलीच्या प्याल्यापेक्षा लवकर भरेल.” “माझा प्याला किती मनोहर आहे. सागर याचा मोह आवरूच शकणार नाही.” त्या सर्वांनी आपापल्या अहंकाराचे प्याले घट्ट पकडून ठेवले होते, ते सर्वजण आपापल्या प्यालांवर इतके लुब्ध झाले होते की, ते त्यांना सोडूच शकत नव्हते. “माझा प्याला तीन पिढ्यांपासून माझ्याकडे चालत आला आहे.” “माझा प्याला अनोखा आहे.” “माझा प्याला उत्तमोत्तम आहे.” ते सर्वजण बऱ्याच वेळापासून प्रतीक्षा करत होते. ते सर्वजण अतोनात प्रयत्न करत होते. परंतु त्यांच्यातील प्रत्येकाचा प्याला रिकामा होता.

ऑगस्टीनच्या हृदयाने साद दिली, “हे माझ्या प्रियजनांनो, तुमचे प्याले सागरात फेका. स्वतःला प्रेमात विलीन होऊ द्या. तुमचा प्याला सागरात फेका!”

